

M I R A D O R

Q

De Benet XVI a Francesc. De la renúncia a la reforma

EL REFORMISME DE FRANCESC, elegit bisbe de Roma el passat 13 de març, és possible gràcies a la renúncia de Benet XVI, anunciada el 10 de febrer i feta efectiva el 28 de febrer. Com cardenal, Jorge Mario Bergoglio ja parlava d'*Ecclesia semper reformanda* en una cordial conversa amb el rabí Abraham Skorka, com consta en el llibre *Sobre el cielo y la tierra*.

Renúncia sorprenent però anunciada

La renúncia de Benet XVI ha sorprès, però ja estava mig anunciada. Ho havia dit tres anys abans al periodista Peter Seewald en el llibre *Luz del Mundo*. Confessava: «És pot renunciar en un moment serè, o quan ja no és pot més (...) Si el Papa arriba a reconèixer amb claredat que física, psíquica i mentalment no pot, ja, amb l'encàrrec del seu ofici, té el dret i, en determinades circumstàncies, també el deure de renunciar».

Joseph Ratzinger, 86 anys i als vuit anys de pontificat, se sent envellit, malaltís i cansat al davant d'una Església catòlica que necessita una reforma a fons. Potser el reflexiu teòleg Ratzinger recorda les seves paraules durant el viacrucis, al Coliseu de Roma, el 25 de març del 2005, Divendres Sant, mentre Joan Pau II patia la seva llarga agonia.

El cardenal Ratzinger, que, al cap de tres setmanes, 19 d'abril, es convertiria en Benet XVI, va clamar: «No hauríem de pensar també en el que ha de patir Crist en la seva pròpia Església? (...) Quina poca fe hi ha en moltes teories, quantes paraules buides! Quanta brutícia en l'Església i entre els que, pel seu sacerdoci, haurien d'estar completament lliurats a Crist! (...) Senyor, sovint la teva Església ens sembla una barca a punt d'enfonsar-se, que fa aigües pertot arreu. I també al camp veiem més jull que blat. Ens aclaparen, el seu vestit i el seu rostre tan bruts. Però els embrutem nosaltres mateixos. Nosaltres, els que et traïm, malgrat gestos ampul·losos i paraules altisonants. Tingues

pietat de la teva Església. També en ella Adam, l'home, cau una vegada i una altra. En caure, quedem en terra i Satanàs se n'alegra, perquè espera que mai no puguem aixecar-nos. Espera que tu, arrossegat en la caiguda de la teva Església, quedis abatut per sempre. Però tu t'aixecaràs. Tu t'has incorporat, has ressuscitat i pots aixecar-nos. Salva i santifica l'Església. Salva'ns i santifica'ns tots».

La renúncia papal és una gran aportació eclesial de Benet XVI. Desautoritza la papalatria i el fanatisme fonamentalista. Relativitza els poders, fins i tot l'eclesiàstic. Hauria de servir per dinamitzar la «Ut unum sint». Joan Pau II ja instava a «trobar una forma d'exercici del primat que, sense renunciar de cap manera al que és essencial de la seva missió, s'obri a una situació nova».

Una altra aportació eclesial de Benet XVI amb la seva renúncia es refereix a la consciència. En la declaració de la renúncia, el Papa avui emèrit diu: «Després d'haver examinat davant Déu reiteradament la meua consciència, he arribat a la certesa que, per l'edat avançada, ja no tinc forces per a exercir de manera adequada el ministeri petri». Benet XVI apel·la a la seva consciència davant Déu. S'endinsa en el nucli on conflueixen fe i raó, factors tan preuats per ell. No apel·la al dogma, ni a la llei canònica, ni al pietisme, ni a cap visió celestial, ni a la política. La referència ratzingeriana a la consciència marca l'avui de l'Església catòlica i hauria de ser factor crucial en el seu futur immediat. Una personalitat admirada per Ratzinger, el cardenal John Henry Newman (1801-1890), el qual va beatificar el 2010 al Regne Unit, va escriure: «Si jo hagués de parlar de religió en un brindis de sobretaula, la qual cosa no em sembla gaire probable, brindaria pel Papa amb molt de gust. Però, primer, per la consciència i després pel Papa».

Elecció sorprenent i no anunciada

Els mecanismes per rellevar el successor de Benet XVI es posaren en marxa. Congregacions generals, conclave. El bisbe de Roma és l'únic que és elegit en l'Església catòlica. Tots els altres són nomenats

pel Papa. Els 115 cardenals electors actuals han estat nomenats per Joan Pau II o per Benet XVI. Les cartes estan marcades. Malgrat això, els pronòstics de vaticanistes i analistes polítics fracassen. El cardenal Jorge Mario Bergoglio no es trobava a les travesses. El resultat del conclave deixa fora de joc els qui, arreu del món, inclosa la Roma eterna, es presenten com a experts vaticanistes i com a analistes de l'Església només amb criteris polítics. Pot ser que la majoria dels 115 cardenals electors siguin genials i la seva genialitat hagi trencat totes les previsions. O bé caldrà admetre que l'Esperit Sant actua. Lliçó d'humilitat a cardenals, periodistes, polítics, ambaixadors i futuròlegs.

Dues consideracions ajuden a entendre aquestes qüestions. L'una és de Benet XVI. Afirmar que Jesús i el seu missatge només s'entenen si se'ls relaciona amb Déu. Escriu, en el llibre «Jesús de Natzaret»: «La figura del Jesús dels Evangelis resulta més lògica i, des del punt de vista històric, també més comprensible que les reconstruccions conegudes en les darreres dècades. El Jesús dels Evangelis és una figura històricament sensata i convincent (...) ¿No és més lògic, també, des del punt de vista històric, pensar que la grandesa que té resideix en el seu origen i que la figura de Jesús ha fet saltar en la pràctica totes les categories disponibles i només se l'ha pogut entendre a partir del misteri de Déu?».

L'altra consideració planteja una lectura periodística i política adequades de la lògica cristiana. Francesc ha explicat als periodistes: «Els esdeveniments de la història requereixen quasi sempre una lectura complexa, que a vegades pot incloure també la dimensió de la fe. Els esdeveniments eclesials responen a una lògica que no és principalment la de les categories, per dir-ho d'alguna manera, mundanes (...) Encara que és certament una institució tan humana i històrica, l'Església no és de naturalesa política, sinó essencialment espiritual: és el poble de Déu (...) És important tenir degudament en compte aquest horitzó interpretatiu, aquesta hermenèutica, per enfocar el cor dels esdeveniments d'aquests dies».

A partir d'ambdues consideracions por establir-se una síntesi. La condició humana no s'entén sense el món, i el món no s'entén sense la condició humana. El món i l'humanisme no s'entenen sense Euro-

pa. Europa no s'entén sense el cristianisme i l'Església. L'Església no s'entén sense personatges com Francesc d'Assís i Ignasi de Loiola. Francesc i Ignasi no s'entenen sense Jesús de Natzaret. Jesús no s'entén sense l'Esperit de Déu.

Església de la perifèria, segons Jorge Bergoglio / Francesc

I com entendre a posteriori l'elecció del nou bisbe de Roma que ve de la fi del món? Els cardenals comencen a decantar-se per Bergoglio poc abans de començar el conclave gràcies a una intervenció sense papers del cardenal arquebisbe de Buenos Aires. Era el passat 9 de març en la penúltima de les congregacions generals. Bergoglio va escriure després un resum de la seva exposició a petició del cardenal arquebisbe de la Havana, Jaime Lucas Ortega. Val la pena reproduir aquest text escrit pel Bergoglio encara cardenal. Respon a la seva pràctica pastoral, i també als seus primers signes com a bisbe de Roma. Aquest és el text bergoglià que ajuda a captar el sentit del nou pontificat...

«L'evangelització és la raó de ser de l'Església. La dolça i confortadora alegria d'evangelitzar (Pau VI). És el mateix Jesucrist qui, des de dins, ens impulsa.

1. Evangelitzar suposa zel apostòlic. Suposa en l'Església sortir de si mateixa. L'Església és cridada a sortir de si mateixa i anar a les perifèries, no només les geogràfiques sinó també les existencials: les del misteri del pecat, del dolor, de la injustícia, de la ignorància, de l'absència de la religió, del pensament, de tota misèria.

2. Quan l'Església no surt de si mateixa per evangelitzar esdevé autoreferencial i emmalalteix (la dona encorbada sobre si mateixa de l'Evangelí). Els mals que, al llarg del temps, es donen en les institucions eclesials tenen una arrel d'autoreferencial, una mena de narcisisme teològic. En l'Apocalipsi, Jesús diu que està a la porta i truca. El text es refereix a qui truca des de fora de la porta per entrar. Però penso en les vegades en què Jesús truca des de dins perquè el deixem sortir. L'Església autoreferencial pretén Jesús dintre seu i no el deixa sortir.

3. L'Església, quan s'autoreferència, sense adonar-se'n, creu que té llum pròpia, deixa de ser el *mysterium lunae* i dóna lloc a aquest mal tan greu que es la mundanitat espiritual (segons De Lubac, el pitjor mal que pot sobrevenir a l'Església). Aquest viure per donar-se glòria els uns als altres. Simplificant, hi ha dues imatges de l'Església: l'Església evangelitzadora que surt de si mateixa, la del «Dei Verbum religiose audiens et fidenter proclamans», o l'Església mundana que viu en si, de si, per a si. Això ha de donar llum als possibles canvis i reformes que cal fer per a la salvació de les ànimes.

4. Pensant en el proper Papa: un home que, des de la contemplació de Jesucrist i des de l'adoració a Jesucrist, ajudi a l'Església a sortir de si mateixa cap a les perifèries existencials, que l'ajudi a ser la mare fecunda que viu de la dolça i confortadora alegria d'evangelitzar».

Signes significatius

Els primers signes —gestos i paraules— de Jorge María Bergoglio com Francesc són significatius. Així són percebuts per tothom. Sintomitzen amb el seu discurs d'abans del conclave. Les seves línies mestres són aquestes: l'Església ha de sortir de si mateixa; ha d'anar a les perifèries geogràfiques i existencials; han de ser possibles canvis i reformes.

Els primers gestos de Francesc s'han succeït dia rere dia. Es presenta com a bisbe de Roma, no com a Papa. El seu llenguatge és senzill, entenedor, didàctic, no ampul·lós ni abstracte. Vesteix de blanc sense pompes anacròniques, amb una creu de ferro com a peccoral, i amb les seves sabates negres de tota la vida. Paga la factura al seminari on va a dormir abans del conclave. Fa un petó a la presidenta Cristina Fernández de Kirchner, malgrat les seves diferències ètiques i polítiques. També besa nens, malalts, gent gran, tetraplègics. Durant la litúrgia del Dijous Sant renta i besa els peus a dotze joves d'un institut penal per a menors, dues són noies i una és musulmana. Abandona el papamòbil tancat i utilitza un jeep descobert per recórrer la plaça de Sant Pere. Viurà, almenys de moment, en la Casa Santa Marta, i no en els palaus vaticans.

Francesc, seguint una de les darreres grans aportacions de Benet XVI, es mostra exquisidament respectuós amb la consciència de tot-hom. En estrenar-se com a bisbe de Roma va dir a la gentada reunida a la plaça de Sant Pere que preguessin al Senyor per ell en silenci. Així cadascú podia pregar segons la seva consciència. Francesc va tenir un gest similar amb els nombrosos periodistes, reunits a l'aula Pau VI, que havien informat sobre el conclave. Va dir: «Els dono de cor la benedicció. Com que molts de vostès no pertanyen a l'Església catòlica, i altres no són creients, els dono de cor aquesta benedicció en silenci, respectant la consciència de cadascú però sabent que cadascú de vostès és fill de Déu. Que Déu els beneeixi».

Al fons del missatge cristià

També les primeres paraules de Francesc com a bisbe de Roma són significatives i substancials. Expressen el fons del missatge cristià, sense disquisicions superficials.

Sobre el clergat. «Quan caminem sense la creu, quan edifiquem sense la creu, i quan confessem un Crist sense creu, no som deixebles del Senyor. Som mundans, som bisbes, sacerdots, cardenals, papes, però no deixebles del Senyor».

Sobre la fe i la humanitat. «La veritat cristiana és atraient i persuasiva perquè respon a la necessitat profunda de l'existència humana».

Sobre el cristocentrisme i el paper de Pere. «Crist es el Pastor de l'Església, però la seva presència en la història passa a través de la llibertat dels homes. Un d'ells és elegit per servir com el seu Vicari, successor de l'apòstol Pere. Però Crist és el centre, no el successor de Pere. Crist és el centre. Crist és la referència fonamental, el cor de l'Església. Sense ell, ni Pere ni l'Església no existirien ni tindrien raó de ser».

Sobre la misericòrdia i el perdó. «La misericòrdia, ho dic amb tota humilitat, és el missatge més fort del Senyor (...) El Senyor mai no es cansa de perdonar. Mai! Som nosaltres els qui ens cansem de demanar-li perdó (...) El cardenal Kasper deia que la misericòrdia ho

canvia tot. Canvia el món. Una mica de misericòrdia fa el món menys fred i més just».

Sobre el poder. «Mai no oblidem que el veritable poder és el servei, i que també el Papa, per exercir el seu poder, ha d'entrar cada vegada més en aquest servei que té la culminació lluminosa en la creu (...) Acollir amb afecte i tendresa tota la humanitat, especialment els més pobres, dèbils i petits».

Sobre la set de Déu. «Hem de mantenir viva en el món la set del que és absolut, sense permetre que prevalgui una visió de la persona humana unidimensional, segons la qual l'home és redueix a allò que produeix i consumeix. Aquesta és una de les insídies més perilloses per al nostre temps».

Sobre la religió. «No es poden construir ponts entre els homes oblidant-nos de Déu. Però també és veritat el contrari. No es poden viure autèntiques relacions amb Déu ignorant els altres».

Sobre la perifèria. «¿Què significa seguir Jesús en el seu camí vers el Calvari, la creu i la resurrecció? Significa sortir de nosaltres mateixos per anar a l'encontre dels altres, a la perifèria de l'existència, als més allunyats, als oblidats, als qui necessiten comprensió, consol i ajuda. Viure aquest temps significa també entrar cada vegada més en la lògica de Déu, de la creu i de l'Evangelí».

Sobre la resurrecció. «Jesús no és mort. Ha ressuscitat. És el Viuent. No és simplement que hagi tornat a viure, sinó que és la vida mateixa, perquè és el fill de Déu, que és el que viu. Jesús ja no és el passat, sinó que viu en el present i és projectat vers el futur. Jesús és l'avui etern de Déu (...) ¿Què significa que Jesús ha ressuscitat? Significa que l'amor de Déu és més fort que el mal i la mort mateixa, significa que l'amor de Déu pot transformar les nostres vides i fer florir les zones de desert que hi ha en el nostre cor. I això ho pot fer l'amor de Déu».

Sintonia de Catalunya amb Francesc

I des de bon començament, s'ha produït una sintonia generalitzada de Catalunya, l'eclesial i més enllà, amb el tarannà humà i cristià

de Francesc. De batejat es diu Jorge. Algú li hauria d'explicar que sant Jordi es patró de Catalunya i que la seva diada, 23 d'abril, es viscuda per tothom, creients i agnòstics, amb un gran esperit de convivència i llibertat. Ell es jesuïta. Els jesuïtes -amb la seva mentalitat educadora, emprenedora i social- formen part de la societat catalana. Manresa i Montserrat estan a l'origen històric i espiritual d'Ignasi de Loiola i de la Companyia de Jesús. Són dos llocs significatius. Formen part de l'Església universal, i també de la història, la geografia, la cultura, l'educació i la fe cristiana de Catalunya. El fet que Bergoglio hagi escollit el nom de Francesc és molt valorat pel catolicisme català. La presència i la tasca eclesial, religiosa, cultural i cívica de franciscans i caputxins a Catalunya és extraordinària des del segle XIII.

Els catòlics de Catalunya han d'estar esperançats amb Francesc. Tant de bo que es produeixi una bona comunicació i sense interferències entre l'Església catalana i el bisbe de Roma. Tant de bo que encerti en les decisions que ha de prendre respecte a l'Església catòlica a Catalunya. Per exemple, en el nomenaments de bisbes. Tant de bo que siguin persones de pregaria, lliures, solidàries, dialogants, conciliars, sensibles a la identitat i a la realitat nacional catalana, com Bergoglio ho ha estat com a bisbe en la complexa realitat argentina. Pot demanar bona informació, entre altres, als jesuïtes i caputxins catalans, als monjos de Montserrat i Poblet, als religiosos i laics de Catalunya, alguns dels quals estan vinculats a dicasteris vaticans com Josep M. Cullell, Francesc Torralba, Josep Miró Ardèvol.